

بررسی رابطه میان شاخص های حکمرانی خوب (حق اظهار نظر و پاسخ گویی و حاکمیت قانون) و امنیت انسانی در ایران: مطالعه موردی دولت های یازدهم و دوازدهم

سعید داراب نیا^۱، حسین کریمی فرد*^۲، جهانبخش مرادی^۳، علی بختیار پور^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۵

چکیده: پژوهش حاضر به دنبال بررسی رابطه بین حکمرانی خوب و امنیت انسانی در ایران است. سوال اصلی این است که چه رابطه‌ای میان دو شاخص حکمرانی خوب یعنی حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون و امنیت انسانی در ایران در دوره دولت‌های یازدهم و دوازدهم (۱۴۰۰-۱۳۹۲) وجود دارد؟ همچنین این فرضیه مورد آزمون قرار گرفت که به نظر می‌رسد بین شاخص‌های حکمرانی خوب و امنیت انسانی در این دوره مورد نظر رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. به گونه‌ای که وضعیت نامناسب شاخص حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون منجر به عدم تحقق امنیت انسانی شده است. برای انجام این پژوهش از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و پیمایش میدانی بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش که با تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک نرم‌افزار SPSS به دست آمد، حکایت از آن داشت که میزان نمایندگی حاکمان از طبقات اجتماعی (۱۹،۹۴)، احتمال موفقیت در شکایت از دولت (۱۹،۴۷)، آزادی بیان و گردهمایی‌های سیاسی (۱۸،۷۴)، فرایندهای سیاسی در برگزاری انتخابات (۱۷،۱۸)، میزان ارتکاب جرایم سازمان‌یافته (۱۶،۴۸) و برگزاری اجتماعات عمومی (۱۵،۴۹) در میان گویه‌های دو شاخص حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون بیشترین تاثیر را بر امنیت انسانی طی دوره مذکور داشته‌اند.

واژه گان کلیدی: حکمرانی خوب، امنیت انسانی، حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی، حاکمیت قانون.

^۱ دانشجوی دکتری گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی. اهواز. ایران.
saeed.darabnia52@gmail.com

^۲ دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی. اهواز. ایران.
hkarimifard@yahoo.com. (نویسنده مسوول)

^۳ استادیار گروه علوم سیاسی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی. ایلام. ایران.
jmoradi7877@yahoo.com

^۴ استادیار گروه جغرافیای، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی. اهواز. ایران.
ali.bakhtiyarpour@yahoo.com

مقدمه

علوم علوم اجتماعی و به ویژه حوزه علم سیاست همواره عرصه بروز موضوعات مختلف و تاثیرگذار بوده است. در این قالب می‌توان گفت که تعریف مفاهیم در علوم اجتماعی که خود تابعی از جریان رو به تکامل دانش است، کاری مساله‌برانگیز است که نیل به اجماع مفهومی را دشوار می‌سازد. یکی از مهم‌ترین این موضوعات را حکمرانی خوب^۱ دربر می‌گیرد. مفهوم حکمرانی خوب نیز اگرچه در مسیر تکامل شیوه حکمروایی و تحول کارویژه‌ها و نقش‌های دولت در جریان اندیشه و فلسفه سیاسی متحول شده، از این قاعده مستثنی نیست. حکمرانی خوب در دهه پایانی قرن بیستم از کاربردهای زیادی در عرصه‌های مدیریت، اقتصاد، سیاست‌گذاری عمومی، علوم سیاسی و ... برخوردار است.

تلاش اصلی در حکمرانی خوب بر بهبود عملکرد دولت در انجام وظایف برای توسعه بیشتر جامعه است و برای نیل به این منظور از شاخص‌هایی چون حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد بهره می‌گیرد. گستردگی حکمرانی خوب به بخش‌های مختلف موجب تاثیر آن بر اهداف و موضوعاتی است که برای دولت‌ها در اولویت قرار دارد که یکی از مهم‌ترین آنها موضوع امنیت انسانی است. مفهوم امنیت انسانی از دهه ۱۹۹۰ به ویژه در گزارش‌های سازمان ملل مطرح شد و به صورت شرایطی که مردم در آن از قید و بندهای روحی و روانی که مانع رشد انسان می‌شود، آزاد و رها گردند مشخص شده است. (کر، ۱۳۸۸: ۲۴۱). مهم‌ترین تحول این مفهوم، قرار دادن شخص انسان در جایگاه هدف امنیت است. به گونه‌ای که در این مفهوم، ابعاد مختلف امنیت انسان از قبیل مسائل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، غذایی، بهداشتی، شخصی و محیط زیستی لحاظ شده است.

بر این اساس، این پژوهش در نظر دارد تا تاثیر دو شاخص حکمرانی خوب یعنی حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون بر امنیت انسانی در ایران در دوره دولت‌های یازدهم و دوازدهم در سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ بررسی کند. دولت در این دوره به ریاست حسن روحانی با شعار اعتدال‌گرایی و تدبیر و امید اقدامات متعددی را در راستای تحقق حوزه حکمرانی خوب و امنیت انسانی در دستور کار قرار داد که بررسی آن تاثیر حکمرانی خوب بر امنیت انسانی را نشان می‌دهد.

1. Good Governance

بدین منظور پس از بررسی مبانی نظری موضوع، وضعیت دو شاخص اظهارنظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون و ابعاد مختلف امنیت انسانی در دولت‌های یازدهم و دوازدهم بررسی شده است. در نهایت با طرح پرسشنامه، پاسخ‌های پرسش‌شوندگان در مورد تاثیر گویه‌های دو شاخص حکمرانی خوب بر امنیت انسانی با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

بررسی پیشینه پژوهش

در ارتباط با موضوع حکمرانی خوب و ارتباط آن با امنیت انسانی آثار اندکی منتشر شده است. در زیر سعی شده است تا برخی از این آثار منتشره مورد بررسی قرار گیرد.

آثار داخلی

ذاکریان و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش «چالش‌های امنیت انسانی در پرتو حق بر سلامت و بهداشت عمومی» ابتدا به تشریح و تبیین امنیت انسانی در چارچوب حق بر سلامت و بهداشت عمومی پرداخته و به چالش‌های فراروی آن پرداخته است. حق بر سلامت که به میزان پایین بیماری‌های جسمی و روانی در جوامع انسانی اطلاق می‌شود و بهداشت عمومی که به نوبه خود دربردارنده انواع تعهدات دولت‌ها در حوزه درمان برای آحاد جوامع بشری است، در تامین امنیت انسانی اهمیت ویژه‌ای دارد. در حالی که این حق به مثابه یک رهیافت عملی برای حفظ امنیت انسانی به شمار می‌آید و نمی‌توان دستاوردهای مثبت آن را انکار کرد، عدم تامین این حق می‌تواند امنیت انسانی را با چالش‌های فراوانی روبرو سازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که حق یاد شده جزء حقوق بنیادین بشری محسوب می‌شود، لذا دولت‌ها باید با بهره‌گیری از همکاری‌های بین‌المللی و مسئولیت‌پذیری در خصوص این حق بشری، ظرفیت‌های اجرایی خود را برای تامین امنیت انسانی از طریق بهره‌مندی افراد جوامع بشری از چنین حقی افزایش دهند.

درودی و تاجبخش (۱۳۹۷) در پژوهش «مفهوم امنیت انسانی و ابعاد سیاست‌گذارانه آن» مفهوم امنیت انسانی را از ابعاد مختلف آن بررسی کرده و در نحوه نگرستن به امنیت از منظر انسانی را مذاقه کرده‌اند. امنیت انسانی در این نگاه امنیت از رویکرد محدود نگرش که امنیت را حفاظت از خشونت و ترس می‌داند فاصله گرفته و بر رویکرد موسع خود که مبتنی بر آزادی از احتیاجات و نیازمندی‌ها و آزادی بقا هست مبتنی است. نویسندگان استدلال کرده‌اند رویکرد امنیت انسانی تلاش دارد در رویکرد سیاست‌گذارانه خود به تجربه زیسته افراد نیز توجه نماید؛ موضوعی که برخلاف رویکردهای رئالیستی و نهادگرایانه است.

صمدی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش «تحول امنیت انسانی در پرتو حاکمیت مطلوب» بر این نظر تاکید کرده است که حمایت از حقوق بشر و طرح موضوع امنیت انسانی به عنوان مفهومی نوپهور، موجب دگرگونی نگرش سنتی به مفهوم امنیت در این نظام شده است. نویسنده سیر عملکرد دولت در خصوص اعمال قوانین به عنوان اولین مخاطب جدی تامین و تضمین حقوق بشر در نظام حقوق بین‌الملل از امنیت ملی تا تمرکز بر امنیت انسانی در بستر حکمرانی مطلوب را مطالعه کرده است. هدف اصلی پژوهش، دریافتن تاثیر حکمرانی مطلوب در تحقق امنیت انسانی است. به این ترتیب که دولت‌ها با تغییر شیوه حکمرانی در قلمرو تحت حاکمیت خود قادر به افزایش ضریب تامین و تضمین امنیت انسانی خواهند شد و اصلاح ساختار حکمرانی ضمن اتخاذ گام‌هایی جهت توانمندسازی افراد در مواجهه با ناامنی انسانی، رویکرد منسجمی جهت فراهم نمودن بستر مشارکت جامعه مدنی است.

رهامی (۱۳۹۵) در کتاب «امنیت انسانی و دولت: رهایی از ترس، رهایی از نیاز در دولت اجتماعی توسعه‌گرا» به رویکرد امنیت انسانی و چگونگی مواجهه دولت با آن پرداخته است. نویسنده در این اثر به مقولاتی همچون تحول مفهومی امنیت و ظهور پارادایم امنیت انسانی، دولت در مفهوم گذار به چهره انسانی و تحول کارکردی دولت عطف به ابعاد امنیت انسانی را مورد مطالعه قرار داده است. این پژوهش با بیان پارادایم سنتی مطالعات امنیت، مسیر گذار از نگرش سلبی و مضیق به امنیت جامع را بررسی کرده و تحول کارکردی سیاسی، حقوقی، فرهنگی و اجتماعی دولت در راستای تامین امنیت انسانی را مطالعه نموده است.

یزدان‌فام (۱۳۹۱) در کتاب «دولت‌های شکننده و امنیت انسانی» درصدد پردازش تاثیر دولت‌های شکننده بر امنیت انسانی است. برای این منظور، مفهوم دولت‌های شکننده، شاخص‌های این نوع دولت‌ها و چگونگی پیدایش و پیامدهای آنها بر امنیت بررسی شده است. همچنین، چگونگی به خطر افتادن امنیت انسانی و سازوکار تاثیرگذاری دولت‌های شکننده، بر آن به تفصیل بیان شده است. دولت‌های شکننده، به دلیل ناتوانی در ارائه خدمات عمومی و انجام کارکردهای رایج حکومتی در حوزه امنیت و توسعه به بحران امنیت انسانی در جوامع تحت حکومت خود دامن می‌زنند. به این دلیل تغییر در نظریه‌های شناخت امنیت، تاکید بر کارکردهای دولت ملی و برجسته‌شدن اصل حمایت و نقش و کارکرد جامعه بین‌المللی در برخورد با مشکل دولت‌های شکننده، ارزیابی شده است.

خارجی

آدگر و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «امنیت انسانی و مهاجرت محلی» سعی کرده است تا شاخص‌های مختلفی از امنیت انسانی را توضیح و تبیین نماید. این پژوهش با تمرکز بر کشور بنگلادش انجام شده است و بر آن است تا اثرات امنیت انسانی و وجود ناامنی در این زمینه را در این کشور مورد بررسی و بین قرار دهد. از منظر نویسندگان شاخص‌های چندگانه‌ای نظیر امنیت بهداشتی، ترس از تهدیدات و همچنین هراس از درگیری داخلی اصلی‌ترین متغیرهای تاثیرگذار امنیت انسانی بر مهاجرت محلی در این کشور بوده‌اند.

لاوتساک و لاوتساک (۲۰۲۰) در کتاب «امنیت انسانی در امور جهانی: مشکلات و فرصت‌ها» به امنیت انسانی از منظر حکمرانی محیط زیست پرداخته است. از منظر نویسندگان، عواقب مصرف بی‌رویه منابع در سطح جهانی، افزایش نابرابری و تخریب محیط زیست را به همراه دارد. هر یک از این دو، دیگری را تقویت کرده و منجر به مواجه مضاعف با ناامنی ماریچی می‌شود. تقویت متقابل بین این روندها تنها در صورتی قطع می‌شود که گام‌های فعالی در جهت امنیت محیط زیست برداشته شود. در نتیجه دستورکارها و مدل‌های قابل اجرا برای توسعه پایدار باید بر اولویت یکپارچگی اکولوژیکی به عنوان یک الزام برای امنیت محیط زیست و در نتیجه امنیت انسانی مبتنی باشد. در حالی که مدل‌های کنونی حکمرانی، در زمینه ایجاد پایداری توسعه با ضعف همراه‌اند. این امر نشان‌دهنده عدم موفقیت دولت‌ها و شهروندان در اجرای مسئولیت است در حالی که حکمرانی مطلوب در این زمینه مبتنی بر پایداری، مسئولیت‌پذیری و مراقبت است.

آچاریا و همکاران (۲۰۱۱) در مقاله «امنیت انسانی: از مفهوم تا عمل» بر آن است که امنیت انسانی الگوی جدیدی برای امنیت، توسعه و عدالت است. در این پژوهش کاربردهای عملی جدیدی از مفهوم امنیت انسانی، مانند شاخص حاکمیت امنیت انسانی و ارزیابی تاثیر امنیت انسانی مورد مطالعه قرار گرفته است. در عین حال این پژوهش به صورت موردی به امنیت انسانی در شمال شرقی هندوستان پرداخته است. نویسندگان مدعی هستند که با تعیین فرد به جای دولت به عنوان هدف مرجع امنیت، امنیت انسانی به عنوان چارچوبی ظاهر می‌شود که می‌تواند به عنوان ابزاری برای ارزیابی تهدیدها، پیش‌بینی بحران‌ها، تجزیه و تحلیل علل اختلاف و پیشنهاد راه‌حل‌هایی برای توزیع مجدد مسئولیت‌ها در نظر گرفته شود.

رحمان (۲۰۱۰) در اثری با عنوان «امنیت انسانی و حکمرانی خوب؛ بررسی رابطه نوظهور آن در بنگلادش» مفهوم امنیت انسانی را به عنوان یک موضوع از گفتمان امنیتی ارتدکسی مطرح نموده است

که بر انسان و روابط اقتصادی و اجتماعی پیچیده آن با دولت تاکید دارد. امنیت انسانی به جای تفکر امنیت نظامی، بر امنیت مردم متمرکز است. در این چارچوب، علی‌رغم این که دولت‌ها سیاست‌های توسعه‌ای را در دستور کار خود قرار می‌دهند، اما نابرابری فناوری و فقر در بین کشورها در حال رشد است. از نگاه نویسندگان، مکانیسم حکمرانی دولت برای اطمینان از امنیت انسانی و توسعه آن مهم ارزیابی می‌شود. حکمرانی خوب به مکانیسم‌هایی اشاره دارد که برای مدیریت امور اقتصادی، سیاسی و تامین امنیت را به نحوی، موثر، شفاف و پاسخگو در بر گیرد. بنابراین رابطه مستقیمی بین حکمرانی خوب و دستیابی به امنیت انسانی بالاخص در تامین نیازهای اساسی انسانی وجود دارد. به گونه‌ای که حکمرانی نامطلوب و رهبری سیاسی ناموفق، ایجاد ناکارآمدی دولت در این عرصه را به همراه دارد. از جمع‌بندی پژوهش‌های انجام شده می‌توان نتیجه گرفت که در این پژوهش‌ها به چستی امنیت انسانی و شاخص‌ها، چالش‌ها و رویکرد دولت‌های مختلف در مورد آن و حکمرانی خوب پرداخته شده است. پژوهش حاضر ابتدا شاخص‌های حکمرانی خوب در ایران در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲ و ارتباط آن با امنیت انسانی را بررسی کرده است. تفاوت دیگر این پژوهش با تحقیقات پیشین، از منظر روش تحقیق است. چه این که در این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی، تهیه پرسشنامه و تجزیه و تحلیل داده‌های مستخرج از آن با نرم‌افزار SPSS، ارتباط بین حکمرانی خوب و امنیت انسانی بررسی شده است.

چارچوب مفهومی

حکمرانی خوب از موضوعاتی است که طی سه دهه گذشته در حوزه بین‌رشته‌ای علوم اجتماعی مطرح شده است. از نظر دانشمندان علوم سیاسی حکمرانی بر فرگرد مدیریت سیاسی اشاره دارد که مبانی هنجاری اقتدار سیاسی و سبک هدایت امور عمومی و بکارگیری منابع عمومی را در بر می‌گیرد (امام‌جمعه‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳). بانک جهانی^۱ در سال ۱۹۹۳ حکمرانی را به عنوان روشی تعریف کرد که از طریق آن قدرت در مدیریت منابع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی یک کشور برای توسعه اعمال می‌شود. قبل از دهه ۱۹۹۰ تنها بر اصلاحات دولتی، تعدیل خدمات ملکی و خصوصی‌سازی در زمینه حکمرانی تاکید می‌شد (International Centre for Parliametry

1. World Bank

(Studies, 2018)، اما از این زمان بانک جهانی سه جنبه متمایز حکمرانی شامل: شکل رژیم سیاسی فرآیندی که توسط آن قدرت در مدیریت اقتصاد کشور اعمال می‌شود، منابع اجتماعی برای توسعه و ظرفیت دولت‌ها برای طراحی، تدوین و اجرای سیاست‌ها و کارکردها را مطرح کرد (Ifad, 1999: 2).

حکمرانی خوب توسط نهادهای بین‌المللی همچون بانک جهانی و برنامه توسعه ملل متحد تعریف شده است. بانک جهانی این مفهوم را در طول دو دهه ۱۹۹۰-۱۹۷۰ در ارتباط با توسعه و توضیح شکست‌های عمده توسعه اقتصادی در دولت‌های جهان سوم شکل داد. در گزارش سال ۱۹۸۹ این بانک، برای اولین بار حکمرانی خوب به عنوان «ارائه خدمات عمومی کارآمد، نظام قضایی قابل اعتماد و نظام اداری پاسخ‌گو» تعریف شد (Diarra and Plane, 2011: 5-6) این نهاد جهانی شش ویژگی پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد را برای حکمرانی خوب بر شمرده که در این پژوهش دو ویژگی حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی حاکمیت قانون بررسی می‌شود:

۱- پاسخ‌گویی: اولین شاخصی است که از سوی بانک جهانی مورد تاکید قرار گرفته و منظور از آن دارا بودن حق اعتراض و آزادی بیان است. ویژگی پاسخ‌گویی در واقع حقوق سیاسی مردم از قبیل آزادی اعتراض، برگزاری اجتماعات سیاسی، روزنامه، مطبوعات و ... را شامل می‌شود.

۲- حاکمیت قانون: منظور از این شاخص در واقع عدم وجود قوانین موازی، خودمحدودکننده و درجه مقبولیت سازمان‌های واضع و مجری قوانین و نهادهای حل و فصل اختلافات برای مردم و دولتمردان است (World Bank, 2012؛ Kaufman and Kraay, 2007). بر اساس تعریف بانک جهانی حاکمیت قانون به دنبال محدود کردن قدرت دولت و محافظت از حقوق شهروندان در مقابل سوء استفاده یا استفاده خودسرانه دولت از قدرتش است. حاکمیت قانون تضمینی است برای آزادی، حقوق بشر و رفتاری یکسان با شهروندان در برابر قانون (حشمت‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴).

شاخص‌های حکمرانی خوب به دلیل پوشش جامع فعالیت‌های دولت با موضوعات مختلفی در ارتباط است که یکی از مهم‌ترین آنها امنیت انسانی است. امنیت انسانی در دیدگاه حداقلی به عنوان آزادی از ترس و هراس و در دیدگاه حداکثری در چارچوب بقا و امنیت، آزادی از نیازمندی‌ها و آزادی از بی‌حرمتی یعنی کرامت تعریف شده است (شریفی طرازکوهی و مصطفی‌لو، ۱۳۹۴: ۱۱۱).

امنیت انسانی نخستین بار در سال ۱۹۹۴ در گزارش توسعه انسانی ملل متحد مطرح شد و محبوب الحق گزارشگر سازمان ملل در بیان امنیت انسانی این گونه اظهار کرد: «امنیت انسانی کودکی است که نمرده، بیماری‌ای است که گسترش پیدا نکرده، کاری است که از دست نرفته است» (قاسمی، ۱۳۸۷: ۵۲۹).

آمارتیا سن^۱ رئیس کمیسیون امنیت انسانی سازمان ملل در تبیین امنیت انسانی، گزاره‌هایی چون امنیت بقا (سلامتی، صلح و تحمل)، کیفیت زندگی کردن، اطلاعات، محیط زیست، عزت، برابری، همبستگی و معماری جهانی را مطرح نمود. از نظر او برای پرداختن به موضوع امنیت انسانی باید فراتر از چارچوب‌های بین‌المللی بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول حرکت کرد و توسعه همه‌جانبه را مد نظر قرار داد. چه این که برای تقویت امنیت انسانی لازم است تا یک نهاد خاص از سوی سازمان ملل، تاسیس یا بررسی شود (Sen, 2000: 9).

در امنیت انسانی، نگاه اصلی به انسان و نوع نگاه به آن است. در واقع در این بعد از امنیت هر دو موضوع هدف و کارگزار، انسان به عنوان موضوعی چندبعدی است. در موضوع امنیت انسانی، مفهوم انسان نه تنها به عنوان ذی‌نفع سیاست امنیتی، بلکه مانند کارگزار امنیت نیز گسترش یافته است (تاجبخش و درودی، ۱۳۹۷: ۳۳۸). بر همین اساس برای امنیت انسانی هفت حوزه مشخص شامل امنیت اقتصادی، امنیت بهداشتی، امنیت زیست محیطی، امنیت شخصی، امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی و امنیت غذایی برشمرده شده است (Zyla, 2021).

امنیت اقتصادی در بستر امنیت انسانی بر محور حداقلی از درآمد تضمین شده قرار دارد و امنیت اشتغال و درآمد را شامل می‌شود (شریفی طرازکوهی و مصطفی‌لو، ۱۳۹۵: ۱۱۸). منظور از امنیت بهداشتی به منزله تضمین نوعی حفاظت حداقلی در برابر بیماری‌ها و سبک‌های زندگی غیربهداشتی است (ذاکریان و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۲). امنیت زیست محیطی از آن جهت دارای اهمیت است که تخریب محیط زیست بر سایر حوزه‌ها از جمله امنیت بشر تاثیر می‌گذارد. امنیت شخصی نیز به مصون بودن فرد از جنگ و خشونت و شکنجه نظر دارد (شبهان، ۱۳۸۸: ۱۰۷). امنیت اجتماعی به این معنی است که فرهنگ جامعه از مولفه‌های عقلایی، واقع‌بینانه، پویا و ... شکل گیرد و فرهنگ جامعه ضمن در امان بودن از خطر تهدید، از روند رشد فزاینده برخوردار باشد. امنیت سیاسی به

1. Amartia Sen

عنوان بعد دیگر امنیت انسانی به معنای تامین آرامش لازم توسط حاکمیت کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدات مختلف خارجی و تضمین حقوق سیاسی آنها در مشارکت جهت تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی آنها است. در نهایت امنیت غذایی به عنوان بعد آخر امنیت انسانی، شامل تغذیه پایدار و دسترسی همه مردم به صورت همیشگی به غذای کافی برای تامین زندگی سالم و فعال می‌شود (Maxwell, 1994: 3).

در این بین، دولت نقش اصلی را در تحقق حکمرانی خوب و در نتیجه تحقق امنیت انسانی دارد. دولت در جوامع مردم‌سالار مسئولیت ارائه خدمات عمومی و ایجاد بستر تحقق امنیت انسانی را به ویژه از منظر ایجاد حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون دارد. در صورت آماده‌سازی این بستر، به نظر می‌رسد امنیت انسانی در ابعاد چندگانه آن قابلیت تحقق را دارا است. بالعکس وضعیت نامناسب شاخص‌های حکمرانی خوب از جمله حق اظهارنظر و حاکمیت قانون با پیامدهایی نظیر توسعه‌نیافتگی، فقر، اعمال خشونت و در مجموع ناامنی انسانی همراه است.

عملکرد دولت‌های یازدهم و دوازدهم در عرصه اظهار نظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون

حق پاسخ‌گویی یکی از شاخص‌های کلیدی حکمرانی خوب است که منظور از آن میزان مشارکتی است که شهروندان می‌توانند در انتخاب دولت و نظام سیاسی داشته باشند. این شاخص همچنین بیانگر میزان آزادی بیان، آزادی احزاب، تشکل‌ها، اجتماعات و آزادی رسانه‌های جمعی است (حشمت‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پاسخ‌گویی را به عنوان یکی از سازوکارهای تحقق عدالت اجتماعی و دموکراسی در نظر گرفته و همه اجزای حکومت و دولت را با روش‌های متفاوت مکلف به پاسخ‌گویی به مردم و نهادهای نظارتی نموده است.

پاسخ‌گویی قوای مختلف در ایران بر مبنای قانون اساسی، تاکید شده است. مقام رهبری به عنوان مهم‌ترین رکن، بر اساس اصل ۱۱۱ قانون اساسی در برابر مجلس خبرگان پاسخ‌گو است. رئیس جمهور نیز طبق اصل ۱۲۲ قانون اساسی ملزم به پاسخ‌گویی در برابر رهبری، طبق اصول ۸۹ و ۱۲۲ ملزم به پاسخ‌گویی به مجلس و طبق اصل ۱۲۲ به ملت پاسخ‌گو است. پاسخ‌گویی همچنین برای قوای سه‌گانه حکومتی شامل قوه مقننه، مجریه و قضاییه و نیز نهادهای عمومی نیز حائز اهمیت است (قلی‌پور، ۱۳۸۳: ۲۰۹-۲۰۸)، به گونه‌ای که دولت را به ارائه گزارش‌هایی ملزم می‌کند تا مردم را در مقام پاسخ‌خواه در مورد دستیابی به اهداف متفاعد کند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۹).

در دولت‌های یازدهم و دوازدهم، رئیس جمهور با شعار اعتدال‌گرایی و تاکید بر لزوم پاسخ‌گویی

دولت، در بازه‌های زمانی مختلف از طریق گفتگوی تلویزیونی با مردم به پاسخ به سوالات کارشناسی پرداخت. در بررسی میزان پاسخ‌گویی دولت در این دوره برای مثال می‌توان به درآمدهای نفتی و هزینه‌کرد آن، روابط حاکم بر ایران و نظام سلطه اشاره کرد. چه این که برخی معتقدند سیاست اقتصادی و سیاسی دولت روحانی به دلیل تاثیرپذیری آن از عوامل خارجی، کشور را به انزوا کشاند (نودیجه و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸). از منظر رعایت حقوق شهروندی نیز دولت منشور حقوق شهروندی را تدوین کرد. با این حال از منظر پاسخ به وعده‌های انتخاباتی، دولت از کارنامه مطلوب برخوردار نبود. هرچند رئیس‌جمهور در نطق‌های انتخاباتی، قول برقراری رونق اقتصادی و درآمد سرشار را به مردم داد، اما در پایان دولت دوازدهم تورم بالای ۴۰ درصد بر اقتصاد ایران حاکم شد (مددی و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۹).

دیگر شاخص حکمرانی خوب مورد بررسی در این مقاله، حاکمیت قانون است. سابقه حاکمیت قانون در ایران به دوره مشروطه، تشکیل مجلس شورای ملی و نگارش اولین قانون اساسی برمی‌گردد (الوانی و علیزاده ثانی، ۱۳۸۶: ۱۹). در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل چهارم تصریح شده است که کلیه قوانین باید بر اساس موازین شریعت باشد. طبق اصل ۷۴ نیز نهاد قانون‌گذار نمی‌تواند قوانین مغایر اصول و احکام مذهب رسمی کشور وضع کند. بنابراین، قانون‌گذاری باید بر اساس موازین اسلام باشد (زارعی و آرای، ۱۴۰۰: ۱۴). قانون اساسی با تحدید وظایف و اختیارات کارگزاران، برابر شمردن آنها با دیگر آحاد ملت و پیش‌بینی نظارت‌های متعدد بر دولت‌مردان، اصل حاکمیت قانون را به رسمیت شمرده است (راعی و عطریان، ۱۳۹۱: ۱۲۳).

حاکمیت قانون نیاز به سازوکار نظارتی و پایشی دارد تا حاکمان نتوانند با استفاده از قدرت خود قوانین را اجرا نکرده و یا بر اساس سلیقه به اجرا گذارند. بر مبنای اصل ۱۱۱ در عالی‌ترین سطح دولت که رهبر قرار دارد، برای مجلس خبرگان وظیفه نوعی نظارت رهبری به آن دیده می‌شود. در اصل ۱۱۲ نیز مجمع تشخیص مصلحت نظام در موارد اختلافی بین شورای نگهبان و مجلس، مبادرت به تصمیم‌گیری می‌کند. در اصول دیگر نیز اختیارات قانونی شورای عالی امنیت ملی، ریاست جمهوری و قوه قضائیه اشاره شده است (وفاجو و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۰۱-۲۰۰).

بررسی برنامه‌های دولت یازدهم و اظهارنظرهای رئیس‌جمهور روحانی نشان از تاکید بر حاکمیت قانون در اجرای سیاست‌ها دارد. از جمله در برنامه‌های ارائه شده دولت برای انتخابات سال ۱۳۹۲، چنین اظهار شده است: «پس از یک قرن مبارزه برای تحقق حاکمیت قانون، ملت ایران کماکان

نیازمند تحکیم هر چه بیشتر مبانی حاکمیت قانون و قانون‌گرایی است. دولت تدبیر و امید قانون‌گرایی را از خود آغاز می‌کند و درصدد نهادینه کردن آن است به نحوی که بازگشت به رویه‌های قانون‌گریزی و اعمال نظرات شخصی ناممکن گردد. دولت در نظر دارد تقویت روحیه قانون‌گرایی در جامعه و مقابله با هر گونه قانون‌گریزی، تبدیل به مشی و منش مردم و ارزش اجتماعی شود» (روحانی، ۱۳۹۲: ۹-۸).

بنابر گفته رئیس جمهور روحانی، هیچ چیز در مملکت بالاتر از قانون و قانون‌گرایی نیست و حتی بالاترین مقام کشور نیز می‌بایست از قانون اطاعت و در چارچوب آن حرکت نماید. وی اظهار کرد که تمام قوای خود را به کار می‌برد تا با هر گونه قانون‌گریزی در راستای اجرای حاکمیت قانون مخالفت ورزد. دولت روحانی برای مجلس، احترام قائل بوده و بارها در زمان تبلیغات انتخابات ریاست جمهوری و چینش کابینه و نطق‌های خود در صحن علنی مجلس، مجموعه دولت را تابع نظرات مجلس در چارچوب قانون اساسی دانست. طبق اعلام هیات تطبیق مجلس شورای اسلامی آمار مغایرت مصوبات دولت با قوانین جاری کشور از ۱۴ درصد به ۲ درصد کاهش یافت که بیانگر تلاش دولت برای تبعیت از قانون تلقی می‌شود.

رعایت مهلت قانونی در ابلاغ قانون به دستگاه‌های اجرایی و روزنامه‌های رسمی کشور نیز از ۱۰ درصد در دولت دهم به ۲۳ درصد در دولت یازدهم افزایش یافت و تاخیر رئیس جمهور در ابلاغ قوانین تقریباً ۱،۰۷ برابر کاهش یافت. عملکرد دولت با کاستی‌هایی نیز همراه بود. روحانی از عملکرد خود در اجرای قانون برنامه توسعه، گزارشی به مجلس ارائه نداد و به نامہ رئیس مجلس هم توجهی نکرد. سازمان پروژه عدالت جهانی وضعیت ایران را در پایان دولت یازدهم از بین ۱۱۳ کشور در رده ۸۶ قرار داد و امتیاز ۰/۴۷ را به آن داد (مددی و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۷). در دولت دوازدهم نیز می‌توان به وجود هماهنگی بین قوا و شکل‌گیری اختلافات کمتر بین ارکان مختلف حاکمیت اشاره نمود. هر چند در این دوره افتراق‌هایی نیز به ویژه در روند تصویب برنامه ششم توسعه یا قانون بودجه و یا تعارض با قوه قضائیه می‌توان مشاهده کرد (صفریان و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۹).

بررسی عملکرد دولت‌های یازدهم و دوازدهم در مورد امنیت انسانی

همان گونه که در بخش قبل توضیح داده شد، امنیت انسانی دارای ابعادی هفت گانه است که عملکرد دولت‌های یازدهم و دوازدهم در مورد آنها قابل بررسی است. در حوزه امنیت اجتماعی، انقلاب اسلامی با تاکید بر عدالت اجتماعی و ضرورت کاهش شکاف طبقاتی و رسیدگی به زندگی

مستضعفان در قانون اساسی تبلور یافت. به گونه‌ای که امنیت اجتماعی در قانون اساسی در اصول ۱۲، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۸، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱ و ۴۲ اشاره شده است (پورسعید، ۱۳۸۷: ۵۶۶).

مهم‌ترین اقدامات دولت یازدهم در عرصه اجتماعی اجرای طرح چندین لایه تامین اجتماعی، افزایش حقوق بازنشستگان، اجرای طرح تحول سلامت و اجرای بیمه سلامت فراگیر بود. دولت دوازدهم نیز مدیریت آسیب‌های اجتماعی، مقابله و حمایت اجتماعی توامان، اجتناب از تقلیل‌گرایی و تصمیم‌سازی محلی و پشتیبانی ملی را مد نظر قرار داد (روحانی، ۱۳۹۶: ۱۱۱-۱۰۵). دولت کوشید برخی وعده‌های انتخاباتی نظیر تدریس زبان کردی، ترکی و برگزاری کلاس‌های آموزش آزاد در فرهنگ‌سراها و آموزشگاه‌ها را محقق کند. دولت در اهداف اجتماعی خود، پرهیز از رویه‌های کنترلی در حوزه اجتماعی و فرهنگی و کاهش تصدی دولت در امور اجتماعی را در پیش گرفت. اما توقف نمایش فیلم‌های سینمایی و لغو کنسرت‌های موسیقی دارای مجوز (سمعی اصفهانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۶-۹۵)، توزیع نامناسب درآمد، افزایش شکاف طبقاتی نسبتاً بالا، عملکرد نامناسب در موضوع افزایش بهای سوخت در آبان ۱۳۹۸ و زیان سرمایه‌گذاران در بورس، انتقاد از عملکرد دولت را برانگیخت.

امنیت اقتصادی به عنوان بعد دیگر امنیت انسانی، جایگاه ویژه‌ای در قانون اساسی ایران دارد. جایگاه قانونی این موضوع اصول ۱۲، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۴۳، ۴۵، ۴۶، ۴۷ و ۴۸ قانون اساسی و نیز قوانینی مانند قانون کار تصریح شده است (زارع، ۱۳۹۸: ۲؛ حکمت‌نیا و زمانیان، ۱۳۹۶: ۳۳-۲۸). دولت یازدهم بعد از روی کار آمدن با تاکید بر مولفه‌های اقتصاد مقاومتی برای افزایش استقلال اقتصادی ایران، درصدد برآمد تا با همکاری با نظام جهانی و بهره‌گیری از فرصت‌های بین‌المللی، بسترهای لازم برای تامین و ارتقای امنیت اقتصادی را هموار سازد. نتیجه این اقدام در پایان ۱۳۹۶ رشد اقتصادی سالانه ۷ درصد، کاهش نرخ تورم کمتر از ۱۰ درصدی، رشد صادرات نفت به سطح پیش از تحریم و جذب ۱۲ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی را در پی داشت (سمعی اصفهانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۱-۹۰).

با این حال، در دوره دولت دوازدهم به دلیل ناکارآمدی‌های متعدد داخلی بین مدیران دولت به همراه اعمال مجدد تحریم‌ها، امنیت اقتصادی دچار اختلال شد. نرخ رشد اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۸ به ۶٫۱- رسید. نرخ تورم نیز در تیر ماه سال ۱۴۰۰ به ۴۴٫۲ رسید. حجم نقدینگی اقتصاد نیز که در

ابتدای دولت یازدهم حدود ۴۷۹ هزار میلیارد تومان بود، در پایان دولت دوازدهم به بیش از سه هزار و ۷۰۵ هزار میلیارد تومان رسید و ۷۰۴ درصد رشد یافت. نرخ بیکاری نیز در این دوره به گونه‌ای بود که بسیاری از افراد بیکار از پیدا کردن شغل ناامید شدند (صادقی، ۱۴۰۰: ۳-۱).

امنیت سیاسی به عنوان دیگر جزء امنیت انسانی در قانون اساسی ایران در اصول سوم، ششم، نهم، ۱۳، ۲۰، ۲۶ و ۱۰۰ مورد اشاره قرار گرفته است (کاظم‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۶۵). دولت‌های یازدهم و دوازدهم مهم‌ترین اقدامات خود در زمینه امنیت سیاسی را شامل تدوین منشور حقوق شهروندی، بکارگیری زنان در مناصب دولتی نظیر عضویت در کابینه و اجرای قانون انتشار و دسترسی آزادانه به اطلاعات برشمرد (روحانی، ۱۳۹۶: ۸۴-۸۲). با این حال، امنیت سیاسی در این دوره با کاستی‌هایی به ویژه در پی افزایش بی‌ثباتی در بازار، واکنش دولت به اعتراضات مردم به افزایش قیمت بنزین در سال ۱۳۹۸ و مدیریت نامناسب دولت در اعتراضات مردمی در سال ۱۳۹۹ مواجه شد.

امنیت زیست محیطی نیز به عنوان جنبه دیگری از امنیت انسانی، در قانون اساسی در اصول ۴۵ و ۵۰ اشاره شده است. تبصره دوم ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی که آلوده ساختن محیط زیست را تعریف کرده و قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۸ دیگر قوانین موجود در این باره است (رمضانی قوام‌آبادی، ۱۳۹۲: ۱۰۸-۱۰۲). به رغم این قوانین، اما در عرصه عملی شدت دامنه آلودگی و تخریب محیط زیست در چند دهه اخیر به حدی است که ایران جزء ده کشور اول جهان در آلودگی هوا، فرونشست زمین، نابودی تالاب‌ها و بیابان‌زایی است (کاویانی‌راد، ۱۳۸۹: ۳۵).

تصویب فصل مالیات‌های سبز در لایحه ارزش افزوده، احیاء و فعال کردن شورای عالی حفاظت محیط زیست، تهیه و تصویب سند اقتصاد کم‌کربن، حذف توزیع بنزین پتروشیمی و جایگزینی آن با بنزین و گازوییل استاندارد یورو ۴، اجرای استاندارد یورو ۴ در خودروسازی کشور، توقف تولید موتورسیکلت‌های کاربراتوری و استاندارد یورو ۳، تعیین استاندارد یورو ۵ برای خودروهای سبک وارداتی، جایگزینی ۴۰۰۰۰ دستگاه تاکسی فرسوده، کاهش مصرف مازوت در نیروگاه‌های کشور و جایگزینی با گاز طبیعی، تهیه و تصویب برنامه و آیین‌نامه اجرایی مقابله با گردوغبار در دولت، اجرای برنامه شناسایی کانون‌های داخلی گردوغبار در ۱۲ استان کشور، انعقاد تفاهم‌نامه همکاری با عراق برای کنترل و تثبیت کانون‌های گردوغبار و ایجاد تشکل‌های محیط زیستی از ۴۲۳ تشکل در سال ۱۳۹۱ به نزدیک ۸۹۱ در سال ۱۳۹۵ برخی اقدامات دولت در این زمینه است (روحانی، ۱۳۹۶: ۱۴۳-۱۳۹).

امنیت شخصی به عنوان وجه دیگر امنیت انسانی در قانون اساسی ایران از مصادیقی در اصول ۲۲، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷ و ۳۹ برخوردار است. امنیت شخصی در قانون اساسی عمدتاً ذیل عنوان امنیت قضایی و مصونیت شخصی در برابر تعرض دیگران طرح شده است. بر این اساس، دولت موظف به تامین حقوق همه‌جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در مقابل قانون است. دلیل این امر آن است که حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند (پورسعید، ۱۳۸۷: ۵۶۲). علاوه بر قانون اساسی، قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸، قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی مصوب ۱۵ اردیبهشت ۱۳۸۳ و قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مصادیقی از امنیت سیاسی افراد را مورد تاکید قرار داده‌اند (صادقی زبیری و ابراهیمی منش، ۱۳۹۳: ۱۸۲-۱۸۱).

امنیت شخصی در برنامه‌های دولت یازدهم و دوازدهم در زمره آسیب‌های متوجه افراد مانند وجود بیش از دو میلیون و ۳۰۰ هزار معتاد در کشور که بیشتر آنها زیر ۳۴ سال سن دارند، نسبت طلاق به ازدواج دایماً در حال افزایش هستند و وجود بیش از سه هزار نفر مبتلا به ایدز در کشور به همراه حدود ۱۱ میلیون نفر جمعیت حاشیه‌نشین، تبیین شد (روحانی، ۱۳۹۶: ۱۶-۱۵). میزان خشونت علیه افراد که آمار محدودی از آن وجود دارد از مهم‌ترین متغیرهای سنجش امنیت شخصی در این دوره است. شیوع ویروس کرونا و قرنطینه افراد نیز بر امنیت شخصی تاثیرگذار بود. یک مطالعه درباره شیوع خشونت خانگی علیه زنان توسط دانشگاه علوم پزشکی ایران در پنج شهر تهران، مشهد، تبریز، شیراز و اهواز نشان داد که حدود ۷۷ درصد از زنان حداقل یک نوع خشونت را دوران قرنطینه همه‌گیری کووید-۱۹ تجربه کرده‌اند (خبرگزاری ایرنا، ۱۴۰۰/۸/۳).

امنیت غذایی یکی از مهم‌ترین بخش‌های امنیت انسانی را تشکیل می‌دهد. در قانون اساسی جمهوری اسلام ایران در اصول ۳، ۲۹ و ۴۳ ضرورت تامین نیازهای اساسی، رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه تغذیه، رفاه فردی و اجتماعی در جامعه تاکید شده است (رضوی، ۱۳۹۳: ۳۸). در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نیز بر توسعه‌یافتگی کشور و برخورداری از امنیت غذایی با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تاکید بر خودکفایی در محصولات اساسی تاکید شده است (صالحی، ۱۴۰۰: ۳). بالاترین درصد امنیت غذایی با ۹۵ درصد در سال ۱۳۹۰-۱۳۸۹ محقق شد. اما در دوره دولت‌های یازدهم و دوازدهم و به ویژه در سال ۱۳۹۷ شاخص امنیت غذایی خانوارها کاهش قابل توجه یافت

به گونه‌ای که اولین بار پس از سال ۱۳۶۹ به کانال زیر ۸۵ درصد وارد شد (موسسه مطالعاتی تحریریه، ۱۴۰۰/۳/۸).

رشد قیمت و کاهش قدرت خرید خانوار، سرانه مصرف کالاهای اساسی را با وجود تخصیص ارز ۴۲۰۰ تومانی با کاهش مواجه کرد. طبق نتایج پژوهش مرکز آمار ایران با موضوع «برآورد مقدار مصرف کالاهای اساسی در کشور: ۱۴۰۰-۱۳۹۰» در دوره دولت روحانی سرانه مقدار مصرف برنج هر سال نسبت به سال قبل کاهش داشته است. همچنین سرانه مصرف گوشت دام، ماهی و میگو نیز کاهش و در مقابل سرانه مصرف گوشت پرندگان افزایش یافت که بخشی از این تغییر الگوی مصرف خانوارها را می‌توان به قیمت و واردات گوشت مرغ نسبت داد (قصوری و قاسمی غنچه‌نازی، ۱۳۹۹: ۷-۹).

در نهایت امنیت بهداشتی نیز از جایگاه قانونی برخوردار است. از جمله اصل ۲۹ قانون اساسی حق خدمات بهداشتی، درمانی و مراقبت‌های پزشکی را برای همگان به رسمیت شناخته است. در سند چشم‌انداز بیست ساله نیز جامعه سالم ایرانی به عنوان جامعه برخوردار از سلامت توصیف شده است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱). دولت یازدهم و دوازدهم بنا به گفته رئیس جمهور روحانی ۱۱۰ هزار تخت بیمارستانی را در کشور بازسازی و نوسازی و ۴۰ هزار تخت جدید را به ظرفیت بیمارستانی اضافه کرد (روحانی، ۱۴۰۰: ۲). طرح تحول سلامت که از سال ۱۳۹۳ اجرا شد، اصلی‌ترین برنامه دولت در این عرصه بود. از نقاط قوت این طرح می‌توان به حفاظت مالی مردم در مقابل هزینه‌های سلامت، دسترسی بهتر گیرندگان خدمات سلامت به مراقبت‌های سلامت، کاهش سزارین مادران باردار، حضور دایم پزشکان در بیمارستان‌های دولتی و مناطق محروم و الزام به راه‌اندازی پرونده الکترونیک سلامت اشاره کرد (سایت روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۴۰۰/۰۵/۱۴).

در دولت دوازدهم نیز در تکمیل طرح تحول سلامت؛ استقرار پرونده الکترونیک سلامت، طرح پزشکی خانواده و نظام ارجاع به اجرا درآمد. در این دوره طرح‌های پیشگیرانه برای مقابله با بیماری‌های غیرواگیری مانند دیابت، فشار خون و بهداشت روان و توسعه بهداشت دهان و دندان به اجرا درآمد. طرح تحول نظام آموزش علوم پزشکی، تقویت و توسعه کمی و کیفی صنعت داروسازی و تجهیزات پزشکی داخلی (نمکی، ۱۳۹۸: ۴) و تشکیل ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا به ریاست وزیر بهداشت و همکاری با ستاد اجرایی فرمان امام خمینی (ره) برای تولید واکسن کرونا دیگر اقدامات دولت در این زمینه بود.

یافته‌های میدانی

پس از بررسی وضعیت دو شاخص حکمرانی خوب (حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون) و امنیت انسانی در دوره دولت‌های یازدهم و دوازدهم، در این بخش یافته‌های پیمایشی برای ارزیابی ارتباط بین حکمرانی خوب و امنیت انسانی در این دوره در قالب استفاده از پرسشنامه و تحلیل یافته‌های توصیفی شامل ویژگی‌های پاسخ‌گویان و یافته‌های استنباطی در قالب دو شاخص و ۱۲ مولفه از منظر جامعه آماری بررسی شده و نتایج به صورت جدول و نمودار ارائه می‌گردد:

جدول ۱: پرسشنامه

پاسخ دهنده گرامی باسلام و احترام، این

☐ ۲۰ - ۳۰ سال	☐ ۳۰ - ۴۰ سال	☐ ۴۰ - ۵۰ سال	☐ ۵۰ سال و بالاتر
☐ فوق لیسانس ☐ دانشجوی دکتری ☐ دکتری و بالاتر			
☐ کارمند دولت ☐ کارمند بخش خصوصی ☐ مدرس و هیات علمی دانشگاه ☐ دانشجو ☐ سایر			

تاثیر هر یک از شاخص‌های حکمرانی خوب را بر امنیت انسانی در ایران مشخص نمایید.

ردیف	شاخص	گویه	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
۱	حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی	حقوق سیاسی					
		فعالیت احزاب سیاسی					
		آزادی بیان و گردهمایی‌های سیاسی					
		آزادی مطبوعات					
		برگزاری اجتماعات عمومی					
		میزان نمایندگی حاکمان از طبقات اجتماعی					
		فرآیندهای سیاسی در برگزاری انتخابات					
۸	حکومت قانون	میزان التزام همگانی به انطباق رفتار خود با مقررات					
		چگونگی اعتماد مردم به قوانین					

					قابلیت پیش‌بینی رفتار دستگاه قضایی	۱۰
					میزان ارتکاب به جرایم سازمان‌یافته	۱۱
					احتمال موفقیت در شکایت از دولت	۱۲

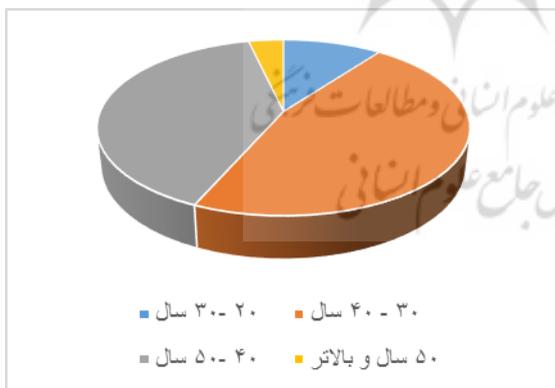
یافته‌های توصیفی

ترکیب سنی پاسخ‌گویان

بررسی‌ها در زمینه ترکیب سنی پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که از مجموع پاسخ‌گویان از نظر سن در چهار گروه ۲۰-۳۰ سال، ۳۰-۴۰ سال، ۴۰-۵۰ سال و بالاتر از ۵۰ سال دسته‌بندی شده است. فراوانی و درصد سن پرسش‌شوندگان در جدول زیر آمده است.

جدول ۲: ترکیب سنی پاسخ‌گویان

شرح	۲۰-۳۰ سال	۳۰-۴۰ سال	۴۰-۵۰ سال	۵۰ سال و بالاتر
تعداد	۳۹	۱۷۸	۱۵۳	۱۴
درصد	۱۰,۲	۴۶,۴	۳۹,۸	۳,۶

نمودار ۱: وضعیت سنی پاسخ‌گویان

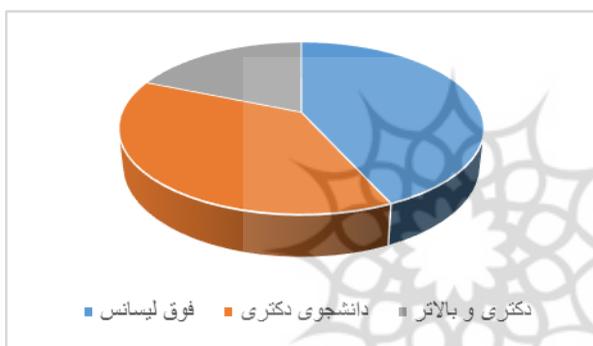
میزان تحصیلات پاسخ‌گویان

بررسی‌های صورت گرفته در زمینه میزان تحصیلات پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که از مجموع آنها

۴۳،۲ درصد از افرادی که مورد پژوهش قرار گرفته‌اند دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس، ۳۸ درصد از پرسش‌شوندگان دانشجوی دکتری و ۱۸،۸ درصد دکتری و بالاتر هستند.

جدول ۳: میزان تحصیلات پاسخ‌گویان

شرح	فوق لیسانس	دانشجوی دکتری	دکتری و بالاتر
تعداد	۱۶۶	۱۴۶	۷۲
درصد	۴۳،۲	۳۸	۱۸،۸

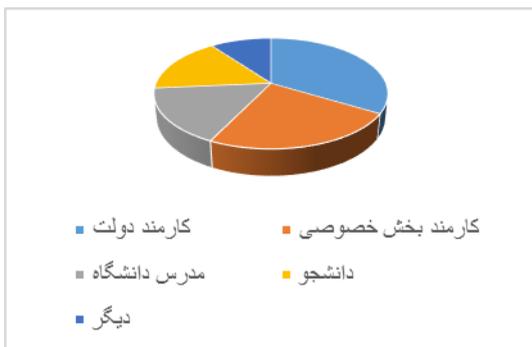
نمودار ۲: میزان تحصیلات پاسخ‌گویان

وضعیت اشتغال پاسخ‌گویان

بررسی‌های صورت گرفته در زمینه وضعیت اشتغال پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که از مجموع پاسخ‌گویان، ۳۳،۱ درصد کارمند دولت، ۲۳،۲ درصد کارمند بخش خصوصی، ۱۶،۱ درصد مدرس دانشگاه، ۱۶،۱ درصد دانشجو و ۹،۹ درصد نیز به سایر مشاغل مشغول بوده‌اند.

جدول ۴: وضعیت اشتغال پاسخ‌گویان

شرح	کارمند دولت	کارمند بخش خصوصی	هیأت علمی و مدرس دانشگاه	دانشجو	دیگر
تعداد	۱۲۷	۸۹	۶۲	۶۲	۳۸
درصد	۳۳،۱	۲۳،۲	۱۶،۱	۱۶،۱	۹،۹

نمودار ۳. وضعیت اشتغال پاسخ‌گویان

بررسی گویه‌های پرسشنامه

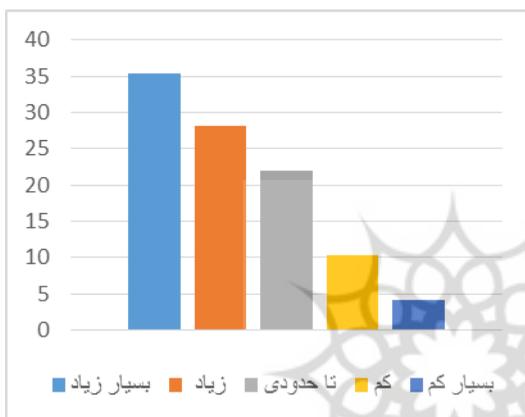
شاخص حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی

حقوق سیاسی

حقوق سیاسی بخشی از حقوق بشر است که به حقوق انسان‌ها در حوزه سیاست می‌پردازد. با توجه به این که حق تعیین سرنوشت و مقدرات سیاسی مهم‌ترین تأثیر را در حقوق سیاسی دارد، تصرف و دخالت در حوزه عمومی بدون رضایت و اذن مردم مجاز نیست؛ بنابراین در نظام مردم‌سالاری معیار به‌رماندی از حقوق عمومی رضایت اکثریت مردم با مشارکت فعال در سرنوشت خویش می‌باشد؛ که عبارتند از حق تعیین سرنوشت، شرکت در انتخابات، شرکت در تصمیم‌گیری‌ها، دسترسی شهروندان به مناصب دولتی، انتقاد و اعتراض و ... (مجیدی، ۱۳۹۹: ۱). اولین گویه از این شاخص، مولفه حقوق سیاسی است. ۳۵,۴ درصد در حد بسیار زیاد، ۲۸,۱ درصد در حد زیاد، ۲۱,۹ درصد تا حدودی و ۱۴,۶ درصد در حد کم و خیلی کم حقوق سیاسی را در حکمرانی خوب بر امنیت انسانی موثر می‌دانند.

جدول ۵: حقوق سیاسی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۳۶	۱۰۸	۸۴	۴۰	۱۶
درصد	۳۵,۴	۲۸,۱	۲۱,۹	۱۰,۴	۴,۲

نمودار ۴: حقوق سیاسی

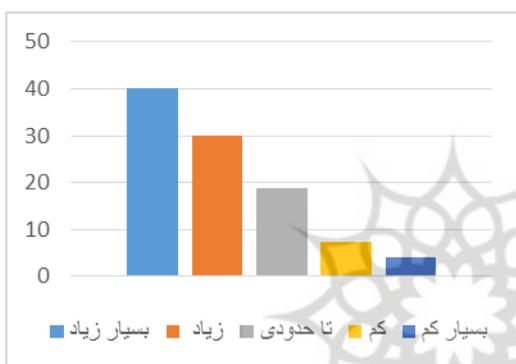
فعالیت احزاب سیاسی

هنگامی که در یک جامعه آزادی‌های قانونی و جریان انتشار آزاد اطلاعات به عنوان مصادیق حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی وجود داشته باشد، می‌تواند به تقویت آگاهی‌های عمومی و شفافیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در کشور منجر شود. از طرفی وجود نهادهای مدنی مانند انجمن‌های صنفی و اتحادیه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد، وجود احزاب و آزادی آنها، انتخابات آزاد و سالم، قدرت‌بخشی مردم جامعه را به دنبال داشته و این حق را به آنان می‌دهد که بتوانند در انتخاب دولت و کنترل آن به معنای واقعی و نه فقط به صورت فرمایشی، دست داشته باشند. بدین صورت سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها نیز نه به گونه یک سویه و از بالا به پایین، بلکه با تعامل دوسویه مردم و دولت انجام و اجرا می‌شود. در این شرایط است که می‌توان ادعا کرد زمینه‌ها برای حکمرانی خوب در یک کشور فراهم شده است. فعالیت احزاب را به عنوان یکی از گویه‌های شاخص حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی در حکمرانی خوب که موجب امنیت انسانی می‌شود را از پاسخ‌گویان سوال کرده‌ایم. جدول و

نمودار زیر بیانگر نظر پاسخ‌گویان است.

جدول ۶: فعالیت احزاب سیاسی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۵۴	۱۱۵	۷۲	۲۸	۱۵
درصد	۴۰٫۱	۲۹٫۹	۱۸٫۸	۷٫۳	۳٫۹

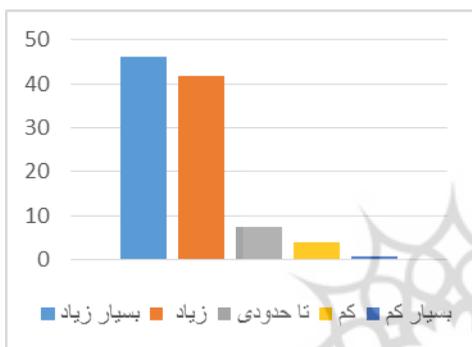
نمودار ۵: فعالیت احزاب سیاسی

آزادی بیان و گردهمایی‌های سیاسی

گسترش آزادی هم هدف و هم ابزار توسعه است. این آزادی‌ها عبارتند از: آزادی‌های سیاسی، امکانات و فرصت‌های برابر اقتصادی و اجتماعی، شفافیت و نظام حمایتی تضمین شده. بنابراین توسعه هنگامی محقق می‌شود که عوامل اساسی ضد آزادی از میان برود. ۸۸ درصد تاثیر آزادی بیان و گردهمایی‌های سیاسی را بر امنیت انسانی در حد بسیار زیاد و زیاد بیان نموده‌اند. ۱۲ درصد گزینه‌های تا حدودی، کم و بسیار کم را انتخاب کردند.

جدول ۷: آزادی بیان و گردهمایی‌های سیاسی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۷۷	۱۶۱	۲۸	۱۵	۳
درصد	۴۶،۱	۴۱،۹	۷،۳	۳،۹	۰،۸

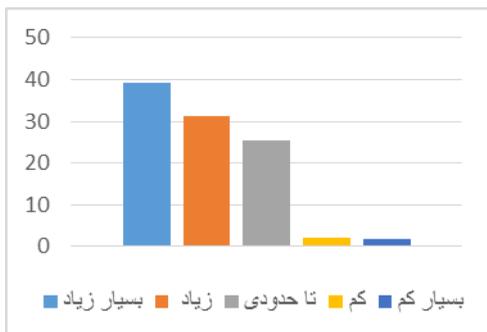
نمودار ۶: آزادی بیان و گردهمایی‌های سیاسی

آزادی مطبوعات

امروزه حکمرانی خوب به حکمرانی اشاره دارد که از حالت سلسله مراتبی خارج شده و نقش دیگر عوامل اجتماعی مانند رسانه‌ها نیز در شکل‌گیری آن با اهمیت معرفی شود. ۳۹،۳ درصد پاسخ‌گویان در حد بسیار زیاد، ۳۱،۳ درصد در حد زیاد، ۲۵،۲ درصد تا حدودی، ۲،۱ درصد کم و ۱،۸ درصد در حد بسیار کم، آزادی مطبوعات را بر امنیت انسانی تاثیرگذار دانستند.

جدول ۸: آزادی مطبوعات

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۵۱	۱۲۰	۹۸	۸	۷
درصد	۳۹،۳	۳۱،۳	۲۵،۵	۲،۱	۱،۸

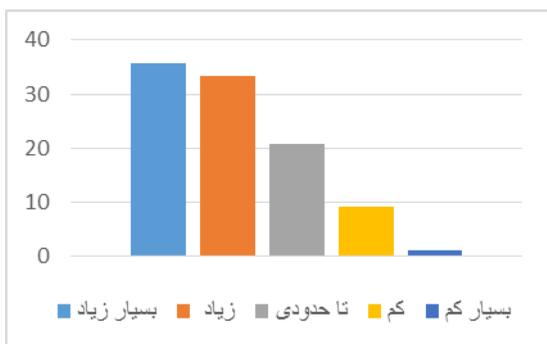
نمودار ۷: آزادی مطبوعات

برگزاری اجتماعات عمومی

تداوم و توفیق حضور مردم در عرصه‌های قدرت و سیاست، مستلزم توسعه فرهنگ پذیرش و اهتمام به جایگاه مردم در نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در قالب برگزاری اجتماعات عمومی نوعی مشارکت را فراهم کرده و زمینه حکمرانی خوب در کشور را فراهم می‌نماید. ۳۵,۷ درصد در حد بسیار زیاد، ۳۳,۳ درصد در حد زیاد، ۲۰,۸ درصد تا حدودی و ۱۰ درصد در حد کم و بسیار کم، این مولفه را بر امنیت انسانی موثر دانستند.

جدول ۹: برگزاری اجتماعات عمومی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۳۷	۱۲۸	۸۰	۳۵	۴
درصد	۳۵,۷	۳۳,۳	۲۰,۸	۹,۱	۱

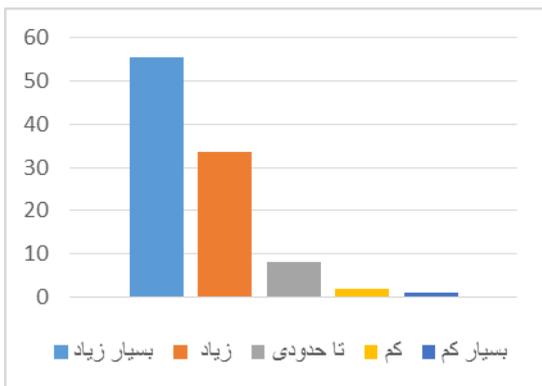
نمودار ۸: برگزاری اجتماعات عمومی

میزان نمایندگی حاکمان از طبقات اجتماعی

یکی از زمینه‌های تحقق حکمرانی خوب، میزان نمایندگی حاکمان از طبقات اجتماعی جامعه می‌باشد. متولیان برآمده از اقلیت و طبقات مختلف که آگاهی لازم از شرایط این طبقات و توان تبیین و پیگیری معضلات و مطالبات آنها را داشته باشند، زمینه تحقق حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی را فراهم می‌آورد. از منظر جامعه آماری این مولفه ۵۵,۵ درصد بسیار زیاد، ۳۳,۶ درصد زیاد، ۸,۱ درصد تا حدودی، ۱,۸ درصد کم و ۱ درصد بسیار کم بر امنیت انسانی تأثیرگذار است.

جدول ۱۰: میزان نمایندگی حاکمان از طبقات اجتماعی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۲۱۳	۱۲۹	۳۱	۷	۴
درصد	۵۵,۵	۳۳,۶	۸,۱	۱,۸	۱

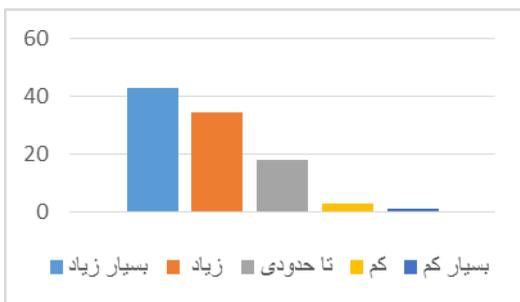
نمودار ۹: میزان نمایندگی حاکمان از طبقات اجتماعی

فرآیندهای سیاسی در برگزاری انتخابات

یکی از نشانه‌های بارز دموکراسی، مشارکت همگانی و بدون تبعیض نژادی، دینی، جنسی و اجتماعی در تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود است. برگزاری انتخابات از جهت تاثیر در شکل‌گیری نهادهای سیاسی و گزینش حکمرانان و زمامداران یک جامعه، اهمیت و ضرورت انکار ناشدنی دارد. جدول و نمودار زیر تاثیر فرآیندهای سیاسی در برگزاری انتخابات را بر امنیت انسانی نشان می‌دهد.

جدول ۱۱: فرآیندهای سیاسی در برگزاری انتخابات

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۶۶	۱۳۳	۷۰	۱۱	۴
درصد	۴۳,۲	۳۴,۶	۱۸,۲	۲,۹	۱

نمودار ۱۰: فرآیندهای سیاسی در برگزاری انتخابات

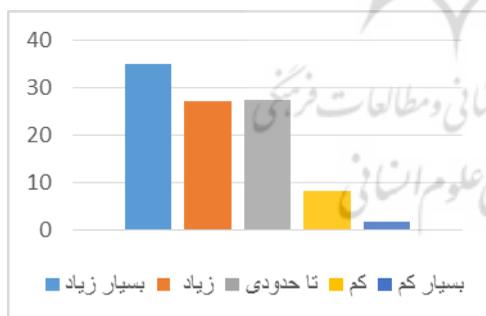
شاخص حکومت قانون

میزان التزام همگانی به انطباق رفتار خود با مقررات

هر چقدر میزان التزام و انطباق رفتارها با مقررات باشد، نظم عمومی حاکم می‌شود و جامعه از نظر امنیت دچار اختلال نمی‌شود و حکمرانی که در جامعه شکل می‌گیرد و امنیت انسانی را از بین نمی‌برد. در بررسی این مولفه ۳۵,۲ درصد در حد بسیار زیاد، ۲۷,۱ درصد در حد زیاد، ۲۷,۶ درصد تا حدودی و ۱۰ درصد در حد کم و بسیار کم تاثیر این مولفه را به عنوان یکی از گویه‌های "حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی حکومت قانون" از شاخص‌های حکمرانی خوب جهت رسیدن به امنیت انسانی بیان نموده‌اند.

جدول ۱۲: میزان التزام همگانی به انطباق رفتار خود با مقررات

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۳۵	۱۰۴	۱۰۶	۳۲	۷
درصد	۳۵,۲	۲۷,۱	۲۷,۶	۸,۳	۱,۸

نمودار ۱۱: میزان التزام همگانی به انطباق رفتار خود با مقررات

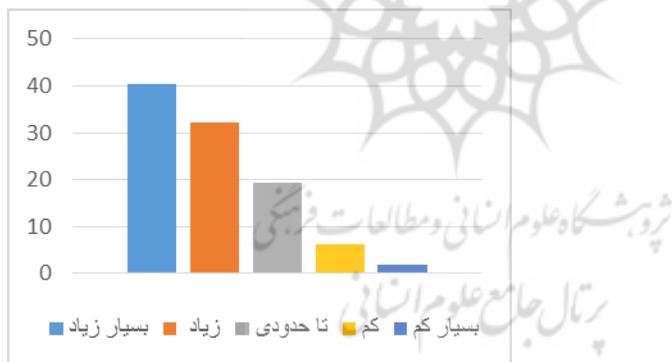
چگونگی اعتماد مردم به قوانین

اعتماد باعث افزایش نظم، ثبات و قابلیت پیش‌بینی شده و سازوکاری است که موجب حفظ یکپارچگی و وحدت روابط اجتماعی می‌شود. با افول اعتماد عمومی، مشارکت عموم مردم در

فرایندهای سیاسی کاهش خواهد یافت. اگر عامه مردم به نهادهای دولتی و افراد منتخب و منصوب دولتی اعتماد نداشته باشند، در اجرای تصمیمات دشوار، خصوصاً مواردی که مستلزم ایثار و فداکاری است، همکاری نخواهند کرد. کاهش اعتماد شهروندان به دولت و نهادهای دولتی از بحران‌های جهان امروز است. یکی از اساسی‌ترین چالش‌های فراروی مدیریت دولتی چگونگی حفظ و ارتقاء اعتماد عمومی نسبت به سازمان‌های دولتی است. جدول و نمودار زیر تاثیر چگونگی اعتماد مردم به قوانین در امنیت انسانی را بیان کرده است. به گونه‌ای که ۷۲,۷ درصد پاسخ‌گویان در حد بسیار زیاد و زیاد تاثیر این گویه را بیان نموده و ۲۷,۳ درصد در حد کم و بسیار کم تاثیر آن را برشمرده‌اند.

جدول ۱۳: چگونگی اعتماد مردم به قوانین

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۵۵	۱۲۴	۷۴	۲۴	۷
درصد	۴۰,۴	۳۲,۳	۱۹,۳	۶,۳	۱,۸

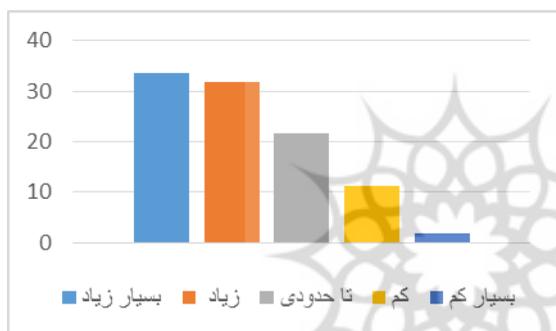
نمودار ۱۲: چگونگی اعتماد مردم به قوانین

قابلیت پیش‌بینی رفتار دستگاه قضایی

بالاترین سرمایه دستگاه قضایی، اعتماد عمومی است، این اعتماد در گرو رفتار دستگاه قضایی و رویه رفتاری درست اینان با مردم است، اگر این رفتارها با مردم قابل پیش‌بینی و خوب باشد، اعتماد در جامعه شکل می‌گیرد و زمینه امنیت انسانی در جامعه را شکل می‌دهد. بر این اساس ۳۳,۶ درصد در

حد بسیار زیاد، ۳۱٫۸ درصد در حد زیاد، ۲۱٫۶ درصد تا حدودی و ۱۳ درصد در حد کم و بسیار کم قابلیت پیش‌بینی رفتار دستگاه قضایی که از مولفه‌های "حکومت قانون" است را بیان نموده‌اند.
جدول ۱۴: قابلیت پیش‌بینی رفتار دستگاه قضایی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۲۹	۱۲۲	۸۳	۴۳	۷
درصد	۳۳٫۶	۳۱٫۸	۲۱٫۶	۱۱٫۲	۱٫۸

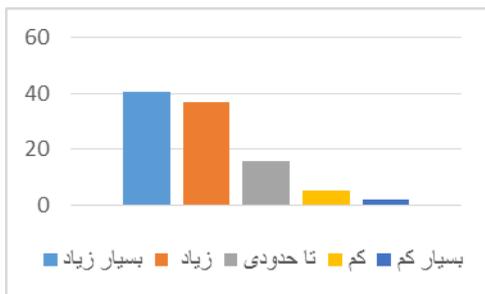
نمودار ۱۳: قابلیت پیش‌بینی رفتار دستگاه قضایی

میزان ارتکاب به جرایم سازمان‌یافته

خطر و تهدید جرایم سازمان‌یافته به ویژه از آن جهت است که به صورت برنامه‌ریزی شده و با هدایت رهبران با تجربه و امکانات ویژه و مستمر صورت می‌گیرد و آنان در راستای رسیدن به اهداف مجرمانه، با پرداخت رشوه و تطمیع، کارگزاران و مأموران اجرایی، پلیس، مدیران، قضات و دست اندرکاران را خریده یا با تهدید و اعمال فشار و خشونت، آنان را به سکوت وادار می‌کنند.

جدول ۱۵: میزان ارتکاب به جرایم سازمان‌یافته

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۵۶	۱۴۱	۶۰	۲۰	۷
درصد	۴۰٫۶	۳۶٫۸	۱۵٫۶	۵٫۲	۱٫۸

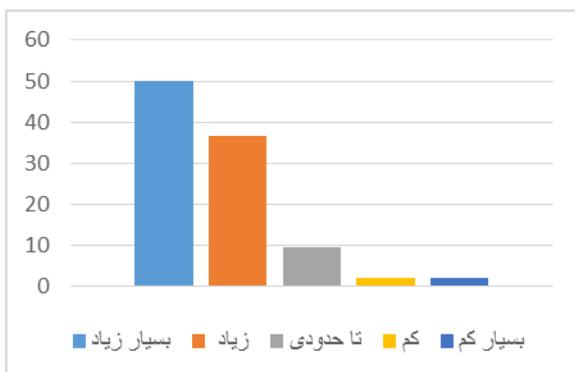
نمودار ۱۴: میزان ارتکاب به جرایم سازمان یافته

موفقیت در شکایت از دولت

موضوع حکمرانی خوب با هدف دستیابی به امنیت انسانی است که در آن بر کاهش فقر، ایجاد شغل و رفاه پایدار، حفاظت و تجدید محیط زیست و رشد و توسعه زنان تاکید می‌شود که همه این‌ها با حکمرانی خوب امکان تحقق می‌یابد. همچنین حکمرانی خوب شامل طیف وسیعی از ساخت مفاهیمی مانند توسعه پایدار، توسعه روستایی و شهری و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی با رویکرد و شفافیت و به موازات ویژگی‌های غالب راهبردهای اجرای خط‌مشی و برنامه‌ریزی‌ها است. هر زمانی دولت‌ها در جهت این ابعاد و در این قالب گام بردارند، قطعاً امنیت انسانی در جامعه شکل می‌گیرد، اما اگر به جز این باشد در قالب "حکومت قانون" احتمال شکایت از دولت از طرف مردم در جهت ثبات حکمرانی خوب به وجود می‌آید و هر قدر افراد در شکایت دولت و احقاق حقوق خود به موفقیت برسند، جامعه در امنیت انسانی موفق‌تر خواهد بود. جدول و نمودار زیر تاثیر این گویه بر امنیت انسانی را بیان می‌کند.

جدول ۱۶: احتمال موفقیت در شکایت از دولت

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم
تعداد	۱۹۲	۱۴۰	۳۶	۸	۸
درصد	۵۰	۳۶,۵	۹,۴	۲,۱	۲,۱

نمودار ۱۵: احتمال موفقیت در شکایت از دولت

نتیجه‌گیری

علم سیاست در دهه‌های اخیر با موضوعات نوینی مواجه بود که حکمرانی خوب یکی از مهم‌ترین آنها است. حکمرانی خوب به دلیل گستردگی شاخص‌های آن با اغلب اهداف و موضوعات دولت‌ها از جمله امنیت انسانی، مرتبط است. هدف اصلی در این پژوهش بررسی رابطه میان دو شاخص حکمرانی خوب (حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون) و امنیت انسانی در ایران در دوره دولت‌های یازدهم و دوازدهم است. فرضیه مورد ارزیابی این بود که بین این دو شاخص و امنیت انسانی در این دوره رابطه‌ای مستقیم وجود دارد و عدم وضعیت مناسب این شاخص‌ها منجر به عدم تحقق امنیت انسانی شده است. برای ارزیابی این فرضیه ابتدا وضعیت دو شاخص حکمرانی خوب و ابعاد مختلف امنیت انسانی در این دوره بررسی شد و سپس در بخش پیمایشی با طرح پرسشنامه، در ابتدا نرمال بودن متغیرهای پژوهش با بهره‌گیری از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف بررسی شد که در جدول زیر آمده است:

جدول ۱۷: آزمون نرمال بودن (کلموگروف-اسمیرنوف)

متغیر	مقدار معنی داری
حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی	۰,۱۲۸
حاکمیت قانون	۰,۱۴۳
امنیت انسانی	۰,۱۷۴

منبع: (مطالعات نگارندگان، ۱۴۰۱)

با توجه به این که مقادیر معناداری برای هر دو متغیر بیشتر از سطح ۰,۰۵ بود، لذا نتایج حاکی از توزیع نرمال متغیرهای پژوهش داشت. در ادامه برای ارزیابی فرضیه پژوهش از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. شرح آزمون بدین ترتیب بود:

- فرض صفر: بین شاخص‌های حکمرانی خوب (حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون) و امنیت انسانی در دوره مورد نظر رابطه مستقیم وجود ندارد.
- فرض یک: بین شاخص‌های حکمرانی خوب (حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون) و امنیت انسانی در دوره مورد نظر رابطه مستقیم وجود دارد.

جدول ۱۸: آزمون همبستگی پیرسون

		شاخص های حکمرانی خوب	امنیت انسانی
ضریب همبستگی پیرسون امنیت انسانی	ضریب همبستگی پیرسون	1	۰,۵۳۲
	مقدار معناداری		.000
	تعداد		۳۸۴
ضریب همبستگی پیرسون شاخص‌های حکمرانی خوب	ضریب همبستگی پیرسون	۰,۵۳۲	1
	مقدار معناداری		.000
	تعداد		۳۸۴

منبع: (مطالعات نگارندگان، ۱۴۰۱).

با توجه به این که ضریب بدست آمده از آزمون، مقداری مثبت و برابر با ۰,۵۳۲ بود، همبستگی مثبت میان متغیرهای پژوهش مشاهده شد. چنان که از منظر جامعه آماری با تحقق حکمرانی خوب، امنیت انسانی طی ادوار مدنظر افزایش یافته است. همچنین از آنجا که مقدار معناداری در این آزمون برابر با ۰,۰۰ و کمتر از سطح استاندارد ۰,۰۵ بود، فرضیه پژوهش نیز تأیید شد. نتایج حاصل از رتبه‌بندی گویه‌های پرسشنامه که از طریق آزمون فریدمن و استخراج میانگین‌های هر یک انجام شد، در قالب جدول زیر به نمایش درآمده است:

جدول ۱۷: رتبه‌بندی گویه‌های پژوهش

رتبه	گویه	میانگین
۱	میزان نمایندگی حاکمان از طبقات اجتماعی	۱۹,۹۴
۲	احتمال موفقیت در شکایت از دولت	۱۹,۴۷
۳	آزادی بیان و گردهمایی‌های سیاسی	۱۸,۷۴
۴	فرآیندهای سیاسی در برگزاری انتخابات	۱۷,۱۸
۵	میزان ارتکاب به جرایم سازمان یافته	۱۶,۴۸
۶	برگزاری اجتماعات عمومی	۱۵,۴۹
۷	آزادی مطبوعات	۱۵,۴۱
۸	چگونگی اعتماد مردم به قوانین	۱۵,۳۷
۹	فعالیت احزاب سیاسی	۱۵,۲۲
۱۰	قابلیت پیش‌بینی رفتار دستگاه قضایی	۱۴,۷۳
۱۱	میزان التزام همگانی به انطباق رفتار خود با مقررات	۱۴,۰۳
۱۲	حقوق سیاسی	۱۲,۸۰

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

منابع

- الوانی، مهدی و عزیززاده ثانی، محسن. (۱۳۸۶). "تحلیلی بر کیفیت حکمرانی خوب در ایران"، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۵۳.
- امام جمعه‌زاده، جواد و همکاران. (۱۳۹۵). "الگوی حکمرانی خوب؛ جامعه همکار و دولت کارآمد در مدیریت توسعه"، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۲، شماره ۳۶، پاییز.
- بویر، مارک. (۱۳۹۸). حکمرانی خوب؛ درآمدی بسیار کوتاه، (غلامرضا سلیمی و داود کریمی پور). تهران: نشر دانشگاه عالی دفاع ملی.
- پورسعید، فرزاد. (۱۳۸۷). "امنیت انسانی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران". فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۵، شماره سوم، پاییز.
- تاجبخش، شهربانو و درودی، مسعود. (۱۳۹۷). "مفهوم امنیت انسانی و ابعاد سیاست‌گذارانه آن". فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره هشتم، شماره ۲۸، پاییز.
- حشمت‌زاده، محمدباقر و همکاران. (۱۳۹۶). "بررسی موانع تحقق حکمرانی خوب در فرهنگ سیاسی ایران". فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر، سال هشتم، شماره اول، بهار.
- خبرگزاری ایرنا. (۱۴۰۰/۸/۳). "زنان و تجربه خشونت خانگی در دوران قرنطینه کرونا". قابل دسترسی در لینک زیر: <https://www.isna.ir/news/1400080301445>
- ذاکریان، مهدی و همکاران. (۱۳۹۷). "چالش‌های امنیت انسانی در پرتو حق بر سلامت و بهداشت عمومی". دوفصلنامه فقه و حقوق اسلامی، سال دهم، شماره ۱۸، بهار و تابستان.
- راعی، مسعود و عطریان، فرامرز. (۱۳۹۱). "حاکمیت قانون و احکام حکومتی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران". فصلنامه حکومت اسلامی. سال ۱۷، شماره اول، بهار.
- رضوی، حسن. (۱۳۹۳). بررسی امنیتی غذایی در برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب اسلامی. تهران: موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی.
- رمضانی قوام‌آبادی، محمدحسین. (۱۳۹۲). "حفاظت از محیط زیست در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران". فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۶۳، پاییز.
- روحانی، حسن. (۱۳۹۲). "برنامه، اصول کلی و خط مشی دولت روحانی". قابل دسترسی در لینک زیر: <https://www.isna.ir/news/92051408247>
- روحانی، حسن. (۱۳۹۶). دویاره ایران برنامه دولت دوازدهم آزادی و امنیت؛ آرامش و پیشرفت. تهران: نشر دفتر ریاست جمهوری.

روحانی، حسن. (۱۴۰۰/۵/۹). "دکتر روحانی در آیین افتتاح طرح‌های ملی وزارت بهداشت و درمان". پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری. قابل دسترسی در لینک زیر:
<https://www.president.ir/fa/122383>

رهامی، روح‌الله. (۱۳۹۵). *امنیت انسانی و دولت: رهایی از ترس، رهایی از نیاز در دولت اجتماعی توسعه‌گرا*. تهران: نشر میزان.

زارعی، مجتبی و آرای، وحید. (۱۴۰۰). "واکاوی و نقد الگوی حکمرانی خوب؛ تبیین حکمرانی اسلامی مبتنی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران". *فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، دوره دهم، شماره دوم، تابستان.

زاهدی وفا، محمدهادی و دیگران. (۱۳۹۸). "تبیین و رتبه‌بندی شاخص‌های کارایی و اثربخشی دولت در اقتصاد اسلامی". *دوفصلنامه علمی مطالعات اقتصاد اسلامی*، سال ۱۲، شماره اول، پاییز و زمستان. سایت روزنامه دنیای اقتصاد. (۱۴۰۰/۰۵/۱۴). "نگاهی به مهم‌ترین دستاوردهای دولت روحانی". قابل دسترسی در لینک زیر: <https://donya-e-eqtasad.com>

سمیعی اصفهانی، علیرضا و همکاران. (۱۴۰۰). "تبیین ابعاد و مولفه‌های رویکرد امنیتی دولت روحانی بر اساس نظریه مکتب کپنهاگ". *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۱۰، شماره ۳۹، زمستان.

شریفی طرازکوهی، حسین و مصطفی‌لو، جواد. (۱۳۹۵). "مبانی هنجاری دکترین امنیت انسانی". *فصلنامه آفاق امنیت*، شماره ۳۳، زمستان.

شبهان، مایکل. (۱۳۸۸). *امنیت بین‌الملل*. (جلال دهقانی فیروزآبادی). تهران: نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی.

صادقی، شهریار. (۱۴۰۰/۷/۹). "بررسی شاخص‌های اقتصاد کلان در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی". قابل دسترسی در لینک زیر: <https://www.eghtesadnews.com>

صادقی زیاری، حاتم و ابراهیمی‌منش، مهران. (۱۳۹۳). "حق آزادی و امنیت شخصی در اسناد بین‌المللی حقوق بشر و حقوق ایران؛ با نگاهی به نوآوری‌های قانون آیین دادرسی کیفری". *مطالعات حقوق تطبیقی*، دوره پنجم، شماره اول، بهار و تابستان.

صفریان، روح‌الله و دیگران. (۱۳۹۸). "الگوی حکمرانی خوب و توسعه اقتصادی در ایران و ترکیه ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۷". *فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بی‌المللی*، دوره ۱۱، شماره دوم، زمستان

صمدی، مائده و دیگران، (۱۳۹۶)، "حول امنیت انسانی در پرتو حاکمیت مطلوب"، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره هشتم، شماره ۳۳، زمستان قاسمی، محمدعلی. (۱۳۸۷). "نسبت امنیت انسانی و توسعه پایدار". فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۱، شماره سوم، پاییز.

قلی‌پور، رحمت‌الله و همکاران. (۱۳۸۳). "تحلیل و امکان‌سنجی الگوی حکمرانی خوب در ایران با تاکید بر نقش دولت". فصلنامه دانش مدیریت، شماره ۶۷.

قصوری، شکوفه و قاسمی غنچه‌نازی، مهرنوش. (۱۳۹۹). "برآورد مقدار مصرف کالاهای اساسی در کشور: ۱۴۰۰-۱۳۹۰". مرکز آمار ایران.

کاظم‌زاده، علی. (۱۳۹۶). "حقوق سیاسی مردم در اعمال نظارت بر دولت". فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال ۱۳، شماره ۴۱، زمستان.

کاویانی‌راد، مراد. (۱۳۸۹). "تحلیل فضایی مخاطرات محیطی و بحران‌های بوم‌شناسی در ایران". فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۳، شماره دوم، تابستان.

کر، پائولین. (۱۳۸۸). امنیت انسانی، در مایکل شیهان، امنیت بین‌الملل. (جلال دهقانی فیروزآبادی). تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

مجیدی، سیداشرف. (۱۳۹۹). "حقوق سیاسی مردم در اعمال نظارت بر حاکمیت با توجه به حق تعیین سرنوشت". کنفرانس بین‌المللی زبان، ادبیات، تاریخ و تمدن.

مددی، نهاله و دیگران. (۱۴۰۰). "بررسی شاخص‌های حکمرانی مطلوب (حاکمیت قانون و پاسخ‌گویی در ایران طی سال‌های ۲۰۲۱-۲۰۰۵)". فصلنامه رهیافت‌های انقلاب اسلامی، سال ۱۵، شماره ۵۷، زمستان.

مرادی، محمد و دیگران. (۱۳۹۶). "مطالعه و مقایسه پاسخگویی مالی دولت در چهار دوره ریاست جمهوری پس از انقلاب اسلامی با استفاده از تحلیل گفتمان انتقادی". نشریه مدیریتی، دوره نهم، شماره دوم، تابستان.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۸۱/۱۰/۰۸). "قانون ساماندهی بهداشت و درمان بر اساس اصول سوم. ۲۹ و ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران"، قابل دسترسی در لینک زیر: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/93855>

موسسه مطالعاتی تحریریه. (۱۴۰۰/۳/۸). "کاهش شدید امنیت غذایی در دولت روحانی". قابل

دسترسی در: <https://www.tahririeh.com/news/10171>

نمکی، سعید. (۱۳۹۸/۱/۱۱). "گزارش وزیر بهداشت از حوزه سلامت به روحانی". قابل دسترسی در

لینک زیر: <https://www.mehrnews.com/news/4579038>

نودیجه، حسین علی و دیگران. (۱۴۰۰). "تحلیل سیاست‌های اقتصاد سیاسی دولت‌های پس از انقلاب اسلامی بر مبنای الگوی حکمرانی خوب؛ مطالعه موردی دولت حسن روحانی". فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، سال ۱۲، شماره ۴۹، زمستان.

وفاجو، فریبرز و دیگران. (۱۳۹۷). "ارزیابی شاخص‌های حکمرانی خوب در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران". فصلنامه مطالعات سیاسی، دوره ۱۱، شماره ۴۲، زمستان.

یزدان‌فام، محمود. (۱۳۹۱). *دولت‌های شکننده و امنیت انسانی*. تهران: نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی.

منابع انگلیسی:

Acharia, Amitav and et al. (2011). Human security: from concept to practice - case studies from northeast india and Orissa. *World Scientific*, volume 1.

Adger, Neil, and et al. (2021). Human security of urban migrant populations affected by length of residence and environmental hazards. *Journal of Peace research*, Vol 58, Issue 1.

Akl, Alain. (2021). Global Governance v/s COVID-19: a human security approach. *open political science*, vol 4.

Diarra, Gaoussou and Plane, Patrick. (2011). *Assessing the World Bank's influence on the good governance paradigm*. CERDI, etudes et documents.

Hernandez, C and et al. (2019). *Human Security and Cross – Border Cooperation in East Asi*. Palgrave Macmillan.

Ifad. (1999). good governance: an overview, International fund for agricultural development. September.

International Centre for Parliametry Studies. (2018). "Governance". available at: <https://www.parlicentre.org/Governance.php>.

Kaufmann, Daniel and Kraay, Aart. (2007). Governance indicators: where are we?. where should we be going, *the World Bank*.

Lautensach, Alexander and Lautensach, Sabina. (2020). *Human security in world affairs: problems and opportunities*, Press books by BCcampus & University of Northern British Columbia.

Maxwell, Simon. (1994). *Food security: a post-modern perspective*. Institute of development studies, October.

Rahman, Mohammad Atique. (2010). Human security and good governance exploring the emerging nexus in the context of Bangladesh. *Journal of International relations*, vol 8, no 1.

Sen, Amartia. (2000). "Why Human Security". *text of presentation at the International Symposium on Human Security* in Tokyo, 28 July.

World Bank. (2012). "Governance Data: Web-Interactive Inventory of Datasets and Empirical Tools". Washington DC. Available at: <http://www.worldbank.org>.

Zyla, Benjamin. (2021). "Human Security". Oxford Bibliographies, available at: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0261.xml#obo-9780199743292-0261-div2-0017>.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی